

kerk werden gedreven door de orthodoxe meerderheid, omdat geweigerd werd kerkdiensten in hun geest te laten beleggen, nam de NPB de verzorging van hun godsdienstige behoeften vaak over. In veel plaatsen waar geen remonstrantse, vrijzinnige doopsgezinde of lutherse gemeenten waren, sloten verstrooide leden van deze kerken zich eveneens aan bij de zogenaamde kerkhoudende NPB-afdelingen. In de meeste afdelingen was de meerderheid echter hervormd. Toen tegen het einde van de negentiende eeuw het kerkelijk besef begon te ontwaken, ontstonden in de kiem de problemen. Nadat de VVH tot stand gekomen was, namen deze explosief toe. De VVH keek met argusogen naar de kerkhoudende afdelingen, die zij als regelrechte concurrentie beschouwde. Omgekeerd zag menige NPB-afdeling het niet zitten om zich voor het grootste deel te ontmantelen ten gunste van een nieuwe vereniging. Feitelijk waren veel kerkhoudende afdelingen van de NPB 'moderne doleerende gemeenten' geworden.²⁴

Niemeyer bracht de problemen tussen de haar vleugels uitslaande VVH en de NPB in 1909 op de algemene vergadering van de NPB ter sprake. Naar aanleiding van zijn pleidooi dat bondsafdelingen van hun kerkelijke allures af moesten zien op plaatsen waar de vrijzinnige hervormden sterk genoeg waren, kwamen de hoofdbesturen van beide verenigingen tot de publicatie van een gemeenschappelijk manifest. In dit manifest erkende de NPB dat de VVH 'voortreffelijk werk' deed. Beide besturen riepen op tot samenwerking waar dat mogelijk was. Toen het hoofdbestuur van de NPB op de algemene vergadering van 1910 verslag deed van de gemaakte afspraken en applaus ontving, werd melding gemaakt van het opzienbarende feit dat de zo moeilijk schijnende zaak geen discussie opriep. Eerdmans bedankte de vergadering voor haar houding.²⁵

2.2 De commissie-Enschede en de VVH

In de periode tot 1930 heeft Eerdmans zich minder gelegen laten liggen aan de VVH dan men op grond van zijn sympathie in vroeger jaren zou verwachten. Na het overlijden van Eerdmans' collega prof. H.T. de Graaf had de VVH in de studiekascommissie weer een vertegenwoordiger uit Leiden nodig. In het hoofdbestuur van de VVH werd toen voorgesteld Eerdmans als lid te benoemen 'indien hij lid is of wordt van de vereeniging'²⁶, niet bepaald een blijk van actief lidmaatschap. De hoogleraar is nooit afgevaardigde voor de Leidse vereniging in de provinciale VVH geweest. Voor de provinciale VVH van Zuid-Holland was Eerdmans niet actief als bestuurslid en afgevaardigde naar de landelijke vereniging. Deze conclusies leid ik af uit

24. De uitdrukking is van de bekende NPB-er I. van den Bergh (*DH* 14-1-1905, 10).

25. Beversluis, *Een halve eeuw*, 63vv; *Handelingen van de NPB* 1910, 75.

26. Notulen HB-VVH 15-6-1931.